

บันทึกงานให้เข้าใจชุมชน

กลุ่มวิชาเภสัชศาสตร์สังคม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ที่มาและความสำคัญ

คณะเภสัชศาสตร์มีพันธกิจหลัก คือ การจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตเภสัชกรออกปฏิบัติงานรับใช้สังคม และการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยมุ่งเน้นการให้บริการด้านสุขภาพและการสร้างเสริมสุขภาพไปพร้อมกัน เพื่อให้บรรลุพันธกิจดังกล่าว คณะฯ จึงได้จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ได้ฝึกปฏิบัติจริงในชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะ 4C ได้แก่ Critical thinking, Communication, Collaboration และ Creativity รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพ เพื่อให้บัณฑิตได้มีประสบการณ์ทั้งด้านการใช้ชีวิตและการทำงานซึ่งมีทั้งด้านบวกและลบ ทำให้บัณฑิตได้ฝึกการวางแผนและตัดสินใจมากขึ้น

โครงการบันทึกงานให้เข้าใจชุมชน ถือเป็น “นวัตกรรมการเรียนการสอน” ของคณะเภสัชศาสตร์ที่กำหนดให้บัณฑิตได้ฝึกประสบการณ์จริง โดยอาศัย “ชุมชนเป็นห้องเรียน” โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 0701 566 การสร้างเสริมสุขภาพ (Health Promotion) 2 หน่วยกิต (1-3-3) เป็นรายวิชาบังคับ ในหมวดวิชาเฉพาะ กลุ่มวิชาชีพ ในหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต สาขาการบริบาลทางเภสัชกรรม เป้าหมายรายวิชาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเภสัชกรต่อการสร้างเสริมสุขภาพแก่ประชาชนในชุมชน เนื่องจากการทำงานในชุมชนให้ราบรื่นนั้น บัณฑิตจำเป็นต้องเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนในทุกมิติ ทั้งมิติทางสังคมและวัฒนธรรม มิติทางการปกครอง และมิติทางสุขภาพ โครงการนี้ได้มอบประสบการณ์ให้แก่บัณฑิตในการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ฝึกวิเคราะห์และวางแผนการแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชน รวมถึงเป็นการบริการวิชาการด้านยาและสุขภาพแก่ประชาชนไปพร้อมกัน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการทำงานเภสัชกรรมในชุมชน และส่งเสริมการมีหัวใจรับใช้ชุมชนแก่นิสิตชั้นปีที่ 5
2. เพื่อบริการวิชาการด้านเภสัชศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพและการใช้ยาและการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์ของรายวิชา 0701 566 การสร้างเสริมสุขภาพ (Health Promotion)

วัตถุประสงค์เชิงเนื้อหา:

1. นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ การส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล และการเสริมสร้างสุขภาพในชุมชน

วัตถุประสงค์เชิงทักษะ:

1. นิสิตค้นหาและแก้ไขปัญหาสุขภาพและการใช้ยาในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชนได้

2. นิสิตใช้เครื่องมือเรียนรู้ชุมชนและเครื่องมือ/วิธีการในการค้นหา วิเคราะห์และหาแนวทางแก้ปัญหาทั้งในระดับบุคคล และระดับชุมชนได้
3. นิสิตมีทักษะในการเข้าหาชุมชน สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น สื่อสาร และเข้ากับชุมชนได้
4. นิสิตสามารถบริหารโครงการ กิจกรรมหรืองานที่รับผิดชอบได้ (มีการออกแบบกิจกรรม วางแผนการดำเนินงาน มอบหมาย ติดตามกำกับ/สนับสนุน-แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า-จัดการความขัดแย้ง-ปรับเปลี่ยนได้อย่างสมเหตุผล เปิดรับและมีส่วนร่วม สรุปและประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาได้)
5. นิสิตมีทักษะการทำงานเป็นทีม ประสานงานและสร้างความร่วมมือกับผู้อื่นได้
6. นิสิตสามารถปรับตัวเข้ากับพ่อฮักแม่ฮัก สมาชิกในครัวเรือนพ่อฮักแม่ฮัก เพื่อนในโครงการ และชุมชนได้

วัตถุประสงค์เชิงเจตคติและคุณธรรม

1. นิสิตมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย
2. นิสิตมีมารยาท รู้กาลเทศะ
3. นิสิตมีความเสียสละจิตอาสา มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. นิสิตมีคุณธรรม และจริยธรรม

รูปแบบการเรียนการสอน

การเรียนการสอนของรายวิชานี้เป็นแบบผสมระหว่างการบรรยาย 15 ชั่วโมง และปฏิบัติการ 45 ชั่วโมง ชั่วโมงการบรรยาย (Lec) เน้นเนื้อหาที่จำเป็นเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพและหลักการทำงานในชุมชนและเภสัชกรรมปฐมภูมิ และมีกิจกรรม mock-up เพื่อฝึกเทคนิคการที่สำคัญสำหรับการทำงานในชุมชนกับตัวแทนชุมชน บ้านดอนนา ใช้สถานที่ คือ ห้อง P402 คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่วนการฝึกปฏิบัติ (Lab) ได้เกิดขึ้นในชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโนนภิบาล อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม (ตารางที่ 1) ในภาพรวมนิสิตต้องไปชุมชนทั้งหมด 3 ครั้ง (แบบเต็มวัน) และมีทีมแกนนำนิสิตที่ต้องไปเตรียมพื้นที่และประสานชุมชนก่อนอีก 2-3 ครั้ง

กิจกรรมหลักที่นิสิตต้องทำ (โดยภาพรวม) คือ

1. การศึกษาเรียนรู้ชุมชนตามเครื่องมือ 7 ชิ้น เพื่อทำความรู้จักชุมชน การพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน และพ่อฮักแม่ฮัก เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านสุขภาพและด้านอื่น ๆ ของชุมชนให้มากขึ้น
2. ประชุมทีมนิสิตเพื่อระบุงประเด็นที่อยากช่วยเสริมสุขภาพให้แก่ชุมชน โดยออกเป็นกิจกรรมรณรงค์ หรือนวัตกรรมสำหรับผู้ป่วยเฉพาะรายก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความต้องการของชุมชน
3. ทำประชาคมเพื่อหาแนวทางร่วมกันกับชุมชนในการจัดการปัญหาตามที่ชุมชนต้องการ
4. จัดเวทีให้ความรู้หรือแสดงนิทรรศการของสิ่งที่ได้ออกแบบไว้ในข้อ 2
5. นำเสนอผลของการเรียนรู้ชุมชนทั้งหมดต่อชุมชน

ตารางที่ 1 แผนการเรียนวิชา 0701 566 การสร้างเสริมสุขภาพ (Health Promotion)

ที่	วันที่	หน่วยการเรียนรู้	จน.ชม.เรียน		สื่อ วิธีการ	ผู้สอน
			Lec	Lab		
1	4 ก.ค. 65	แนะนำรายวิชา	0.5		L, D	ผศ.ดร.อิสรา
2	5 ต.ค. 65 (13.00-16.00)	Lec1: หลักการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล	2.5		L, D	รศ.ดร.สุรศักดิ์
3	6 ต.ค. 65 (13.00-16.00)	Lec2: เครื่องมือและวิธีการเรียนรู้ระดับบุคคล: INHOMESSS IFFE เครื่องมือ 7 ชั้น (2 ชั้น: ผังเครือญาติ และประวัติชีวิตบุคคลที่น่าสนใจ)	3		L, D	ผศ.ดร.ภุชณี
4	7 ต.ค. 65 (13.00-16.00)	Lab1: ฝึกการสัมภาษณ์และการสังเกต		3	E, D	ผศ.ดร.อิสรา ผศ.ดร.ภุชณี / อ.ประจำกลุ่ม
5	8 ต.ค. 65 (13.00-16.00)	ไปชุมชนครั้งที่ 1 (ทุกคน) Lab2: เข้า สํารวจชุมชนโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต		3	E, D	ผศ.ดร.อิสรา /อ. ประจำกลุ่ม
6		Lab3: สรุป Lab1&2		3		
7	7 พ.ย. 65 (9.00-12.00)	Lec3: นวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพ สุขภาวะชุมชน และเครื่องมือและวิธีการพื้นฐานในการเรียนรู้ชุมชน (การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการระดมสมอง) (ข้อมูลระดับบุคคล ชุมชนและข้อมูลจากหน่วยงาน)	3		E, D	ผศ.ดร.อิสรา
8	7 พ.ย. 65 (13.00-16.00)	Lec4: การดำเนินโครงการและการประเมินโครงการสร้างเสริมสุขภาพและการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชน	3		L, D, E	รศ.ดร.สุรศักดิ์
9	8 พ.ย. 65 (9.00-12.00)	ไปชุมชนครั้งที่ 2 (ทุกคน) Lab4: สํารวจชุมชน ครั้งที่ 2		3	E, D	รศ.ดร.สุรศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม
10	8 พ.ย. 65 (13.00-16.00)	Lab5: ลงเยี่ยมบ้าน		3	E, D	ผศ.ดร.ภุชณี / อาจารย์ประจำ กลุ่ม
11	9 พ.ย. 65 (9.00-12.00)	Lec5: เครื่องมือและวิธีการเรียนรู้ระดับชุมชน: SWOT ประชาคม เครื่องมือ 7 ชั้น	3		L, D	ผศ.ดร.สมศักดิ์
12	9 พ.ย. 65 (13.00-16.00)	Lab6: นิสิตรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และออกแบบ นวัตกรรม RDU Community		3	E, D	รศ.ดร.สุรศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม
	10 พ.ย. 65 9.00-12.00 น.	สอบครั้งที่ 1 (สอบข้อเขียน)				ผศ.ดร.สมศักดิ์ ผศ.ดร.อิสรา
13	10 พ.ย. 65 13.00-16.00 น.	Lab7: นิสิตนำเสนอนวัตกรรมและคัดเลือกนวัตกรรม		3	E, D	
14	11 พ.ย. 65 9.00-12.00 น.	Lab8: ฝึกทำประชาคมที่คณะ		3	E, D	ผศ.ดร.สมศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม
15	11 พ.ย. 65 13.00-16.00 น.	Lab9: เตรียมการจัดนวัตกรรม		3	E, D	ผศ.ดร.สมศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม
	12-13 พ.ย. 65	เสาร์อาทิตย์				
16	14 พ.ย. 65 9.00-12.00 น.	ไปชุมชนครั้งที่ 3 (ทุกคน) Lab10: จัดกิจกรรมในชุมชน นวัตกรรม RDU Community		3	E, D	ผศ.ดร.สมศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม
17	14 พ.ย. 65 13.00-16.00 น.	Lab11: ทำประชาคมในชุมชน		3	E, D	ผศ.ดร.สมศักดิ์ / อ.ประจำกลุ่ม

ที่	วันที่	หน่วยการเรียนรู้	จน.ชม.เรียน		สื่อ วิธีการ	ผู้สอน
			Lec	Lab		
18	15 พ.ย. 65 9.00-12.00 น.	Lab12: สรุปรูปโครงการเตรียมการนำเสนอ		3	E, D	ผศ.ดร.กฤษณี / อ.ประจำกลุ่ม
19	15 พ.ย. 65 13.00-16.00 น.	Lab13: สรุปรูปโครงการเตรียมการนำเสนอ		3	E, D	ผศ.ดร.กฤษณี / อ.ประจำกลุ่ม
20	16 พ.ย. 65 9.00-12.00 น.	Lab14: สรุปรูปโครงการเตรียมการนำเสนอ		3	E, D	ผศ.ดร.กฤษณี / อ.ประจำกลุ่ม
21	16 พ.ย. 65 13.00-16.00 น.	Lab15: นำเสนอผลการเรียนรู้		3	P, D	ผศ.ดร.อิสรา/อ. ประจำกลุ่ม
		สอบครั้งที่ 2 oral exam (สอบปากเปล่า)				อ.ประจำกลุ่ม
		รวม Lecture Lab	15	45		

หมายเหตุ: SL – self-learning, L – lecture, D – discussion, E – exercise, P – presentation

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลของรายวิชานี้ได้ดำเนินการครบทุกด้านตามที่กำหนดไว้ใน Learning outcomes ของรายวิชา (ตารางที่ 2) แต่ในการนำเสนอครั้งนี้จะขอเน้นนำเสนอการวัดผลในส่วนของ Oral examination เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินแบบใหม่ที่ใช้ในครั้ง นี้ การประเมินในส่วนนี้ต้องการให้เกิดการทบทวนตนเองของนิสิตเป็นรายบุคคลและสรุปการเรียนรู้ของตนเองว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง คำถามที่ใช้ในการประเมินนิสิตและเกณฑ์การประเมินแสดงดังตารางที่ 3 ซึ่งคำถามและเกณฑ์นี้ได้แจ้งให้แก่นิสิตทราบล่วงหน้าเพื่อการเตรียมตัวเข้าสอบ การสอบแบ่งออกเป็น 5 ห้อง ๆ ละ 13-15 คน และนิสิตตอบคำถามเป็นรายบุคคล ทีมอาจารย์มี 5 คนและได้มีการตกลงแนวทางการให้คะแนนร่วมกันก่อนการสอบ

ตารางที่ 2 การประเมินผลตาม Learning outcomes ของรายวิชา

กิจกรรม	ผลลัพธ์การเรียนรู้	วิธีการประเมิน	ครั้งที่ประเมิน	สัดส่วนของการประเมินผล
1	คุณธรรมจริยธรรม	เช็คชื่อ สังเกตและประเมินพฤติกรรมในห้องเรียนและชุมชน	Lec1-5 Lab1-15	10
2	ความรู้	สอบข้อเขียน	Lec1-5	20
3	ทักษะทางปัญญา	สังเกตและประเมินทักษะการปฏิบัติในห้องเรียนและชุมชน สอบปากเปล่า	Lab1-15 Lab1-15	20
4	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	ประเมินพฤติกรรมในห้องเรียนและชุมชน เพื่อนประเมินเพื่อน	Lab1-15 Lab1-15	20
5	การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	การนำเสนอผลการเรียนรู้ และรายงาน	Lab15	15
6	ทักษะการปฏิบัติทางวิชาชีพ	สังเกตและประเมินทักษะการปฏิบัติในชุมชน	Lab3, 4, 9, 10	15
รวม				100

ตารางที่ 3 คำถามและเกณฑ์ Oral examination

คำถาม	ให้นักผลิตเล่าประสบการณ์การเข้ากิจกรรมปั่นกวนฯครั้งนี้ ได้ใช้ทักษะในการจัดการปัญหาอย่างไรบ้าง หมายเหตุ: ประเด็น 4 ควรเป็นคำตอบที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของนิสิตชั้นปีที่ 5 เช่น ได้จัดการปัญหาที่มีความซับซ้อน แต่ถ้าหากแนะนำเรื่องการจัดเก็บยาเบื้องต้นจะให้คะแนนในระดับน้อย
ประเด็น 1 การแก้ไขปัญหา/การคิดวิเคราะห์ (5 คะแนน)	ให้คะแนนตาม rubric score ด้านล่าง 1 = ไม่รู้ปัญหา หรือ รู้ปัญหาแต่นิ่งเฉย /ไม่แก้ปัญห 2 = รู้ปัญหา และพยายามค้นหาวิธีการแก้ไข แต่ยังไม่ได้แก้ไขปัญหา 3 = แก้ไขปัญหาได้ แต่ยังต้องได้รับคำแนะนำ/ต้องปรับปรุง 4 = สามารถวางแผนได้อย่างเป็นระบบโดยการเลือก evidence/สืบค้นได้ และลงมือแก้ไขปัญหา/ปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยตนเอง 5 = ระดับ 4 ร่วมกับ สามารถแก้ไขปัญหา/ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์
ประเด็น 2 การทำงานในชุมชน (5 คะแนน)	ให้คะแนนตาม checklist ด้านล่าง (ถ้ามีได้ 1 ถ้าไม่มีได้ 0) 1. ชุมชนมีส่วนร่วม (1 คะแนน) 2. การสื่อสารชุมชน (1 คะแนน) 3. ประสานกับผู้นำชุมชน (1 คะแนน) 4. ปัญหาจากความต้องการชุมชน (1 คะแนน) 5. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน (1 คะแนน)
ประเด็น 3 การปรับตัว/การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (5 คะแนน)	ให้คะแนนตาม checklist ด้านล่าง (ถ้ามีได้ 1 ถ้าไม่มีได้ 0) 1. ไปชุมชน (1 คะแนน) 2. การเตรียมความพร้อม เช่น การค้นหาข้อมูลก่อนไปชุมชน (1 คะแนน) 3. มีการปรับตัว/กลมกลืนกับชุมชน เช่น ภาษา อาหาร การแต่งกาย ฯลฯ (1 คะแนน) 4. เรียนรู้จากชาวบ้าน จากชุมชน เช่น การสังเกต สอบถาม รับฟังความคิด และนำมาปรับใช้ (1 คะแนน) 5. รู้จักครัวเรือนอย่างละเอียด จากพ่ออัยแม่อีก (1 คะแนน)
ประเด็น 4 การประยุกต์ใช้ความรู้ ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพและการใช้ยา (5 คะแนน)	ให้คะแนนตาม rubric score ด้านล่าง 5 = อธิบายวิธีการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพและการใช้ยาที่ได้ทำด้วยตนเอง (สมศักดิ์ศรีนิสิตปี 5) 3 = อธิบายวิธีการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพและการใช้ยาที่ได้ทำด้วยตนเอง (การใช้ยาเบื้องต้น) 1 = อธิบายได้น้อย

ผลผลิตของโครงการ (Output)

นิสิตได้ออกแบบและนำเสนอนวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพจำนวน 10 ชิ้น และได้ผลประเมินความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุดจากตัวอย่างที่เข้าร่วม 23 คน (ตารางที่ 4)

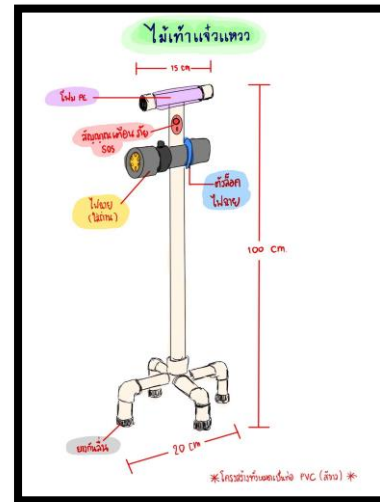
ตารางที่ 4 ชื่อนวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพและผลความพึงพอใจ (n=23)

กลุ่มที่	ชื่อนวัตกรรม	ความพึงพอใจ (n=23)	
		มากที่สุด	มาก
1	สื่อความรู้โรคหลอดเลือดสมอง อันตรายใกล้ตัว	73.90	26.10
2	อุ้งมือมหัศจรรย์	56.52	43.48
3	เสียงตามสาย	65.22	34.78

4	ไม้เท้าแจ้วแจ้ว	69.57	30.43
5	ปฏิทินน้อยร้อยลีลา	82.61	17.39
6	ธนาคารขยะ	60.87	39.13
7	ไม้บีบออกกำลังมือ	73.90	26.10
8	เก้าอี้นวดหลัง	82.61	17.39
9	ยืดห่วงโย	65.22	34.78
10	วงล้อชีวิตพิชิตโรคภัย	69.57	30.43

ด้านในสื่อความรู้

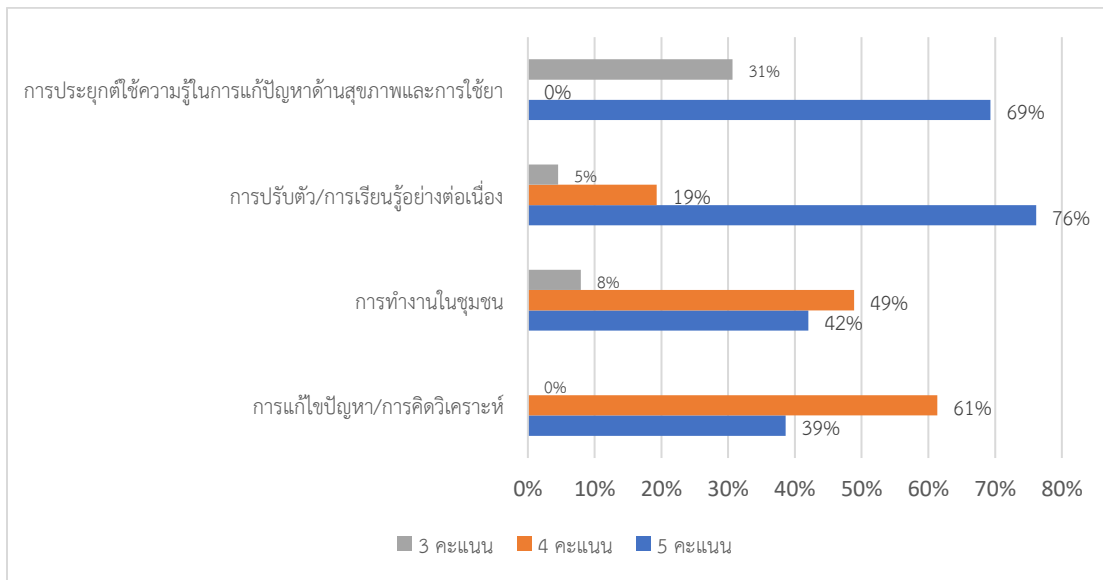
ภาพที่ 1 ตัวอย่างนวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

ผลลัพธ์การเรียนรู้จาก Oral examination

จากผลการประเมิน Oral examination พบว่านิสิตทุกคน “ผ่าน” การประเมินในทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การแก้ไขปัญหา/การคิดวิเคราะห์ การทำงานในชุมชน การปรับตัว/การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้ความรู้ ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพและการใช้ยา แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มนิสิตที่ได้ระดับ 5 คะแนนในแต่ละด้าน ซึ่งเป็นระดับคะแนนสูงสุดที่คาดหวัง พบว่า มีนิสิตร้อยละ 69 สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพและการใช้ยา และร้อยละ 76 มีการปรับตัวและมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในระดับที่ดีมาก ในส่วนการ

ทำงานในชุมชนมีนิสิตร้อยละ 42 ที่สามารถทำได้ในระดับที่ดีมาก และมีนิสิตร้อยละ 39 ที่สามารถแก้ไขปัญหาและมีการคิดวิเคราะห์ได้ในระดับที่ดีมาก (ภาพที่ 2)

ถึงแม้ว่าผลลัพธ์การเรียนรู้ในบางด้านอาจไม่ได้เกิดขึ้นในระดับดีเท่ากับนิสิตทุกคน แต่ผลการประเมินจาก Oral examination นี้ สะท้อนได้ว่ากิจกรรมป็นกาวนให้เข้าใจชุมชนนั้นถือเป็นรูปแบบการเรียนการสอนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา Soft skill ได้ และทักษะที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา

ภาพที่ 2 ผลลัพธ์การเรียนรู้จาก Oral examination

ภาพประกอบกิจกรรมปั่นกาวให้เข้าใจชุมชน

